

نخستین شعر حضرت فاطمه (س) پس از رحلت پدر

اشعار مربوط به فاطمه زهرا (س) در کتب شیعه و سنی از نظر تاریخی متعلق به دو دوره پیش از رحلت رسول خدا (س) و پس از آن است. اشعار آن حضرت پس از رحلت پدر، در رثای رسول خدا و بازگو کردن مشکلات و مصائب است.

اشعار مربوط به فاطمه زهرا (س) در کتب شیعه و سنی از نظر تاریخی متعلق به دو دوره پیش از رحلت رسول خدا (س) و پس از آن است. اشعار آن حضرت پس از رحلت پدر، در رثای رسول خدا و بازگو کردن مشکلات و مصائب است.

به گزارش خبرنگار آیین و اندیشه خبرگزاری فارس، پیش از اسلام عرب‌ها به سرودن شعر اهمیت بسیار می‌دادند و بر آن بودند که کسی از جنیان، شاعر را همراهی و به او شعر تلقین می‌کند و به همین سبب، شاعران را مجنون می‌دانستند. عرب‌ها به این دلیل که با پدیده وحی آشنا نبودند، اعجاز قرآن را درک نمی‌کردند و آن را شعر می‌دانستند و از این رو پیامبر (ص) را شاعر می‌خواندند.

برای رفع چنین توهمی، رسول خدا (ص) از سرودن شعر نهی شده است اما اشعاری به امام شیعه (ع) منسوب است. سروده‌هایی منسوب به علی (ع) بر جای مانده است که سیره نویسان آنها را جمع آوری کرده‌اند.

اشعار منسوب به حضرت فاطمه (س) در کتاب‌هایی مضبوط است، از جمله در بلاغات النساء، ابن طیفور؛ مسند احمد بن حنبل، صحیح البخاری؛ الامالی، مفید؛ مناقب آل ابی طالب، ابن شهر آشوب؛ کشف الغمه، اربلی؛ الاحتجاج، طبرسی و بحارالانوار مجلسی و

صالحی شامی دوازده شعر از آن حضرت (ع) نقل کرده که عمدتاً در رثای پدر بزرگوارش است. مرعشی نجفی نیز اشعار آن حضرت را در این موضوع گردآورده است. مؤسسه البعثه در لبنان، اشعار منسوب به حضرت فاطمه (س) را در فاطمة الزهرا (س) فی دیوان اشعارالعربی آورده است.

این اثر مشتمل بر اشعاری از شاعران قرن اول تا چهارم هجری درباره فاطمه (س) است. در بخش ابتدایی این کتاب، سروده‌های منسوب به حضرت فاطمه (س) مشتمل بر هجده شعر به ترتیب قافیه آمده است. حمید احمدی جلفایی نیز در صحیفه فاطمیه، سروده‌های حضرت را شامل پانزده شعر در فصلی گنجانده است.

درباره اشعار آن حضرت تک نگاری‌هایی نیز نوشته شده است. دو کتاب با عنوان مشترک دیوان فاطمة الزهرا منتشر شده است، یکی تألیف سلمان جبوری و دیگری تألیف محمد عبدالرحیم. وی یازده شعر آن حضرت را آورده و برخی کلمات آن را شرح داده و درباره برخی اشعار اظهار نظر کرده و همچنین به اعتبار سنجی راویان این اشعار پرداخته است.

بخشی از اشعار منسوب به آن حضرت، که در کتاب‌های شیعه و اهل سنت گزارش شده، به سبب تعدد گزارش‌ها، دارای اتقان است. اشعار منسوب به فاطمه (س) در کتاب‌های شیعه و اهل سنت از نظر تاریخی، متعلق به دو دوره است: پیش از رحلت رسول خدا (ص) و پس از آن. شعرهایی که در دوره حیات رسول خدا (ص) در منابع وجود دارد، شامل چهار شعر درباره همسر و فرزندان است.

فاطمه (س) در دو بیت، خطاب به فرزندش حسین (ع) فرموده است: «اشبه اباک یا حسن/واخلع عن الحق الرسن// و اعبد الها ذا منن/ ولا توال ذا الاحن؛ حسن جان به پدرت شبیه باش و ریسمان از حق بیرون کن و خدای صاحب نیکی‌ها و نعمت‌ها را پرست و با کینه توز دوستی نکن - ابن شهر آشوب»

آن حضرت تک بیتی درباره ویژگی‌های ظاهری فرزندش، حسین (ع) دارد که در منابع شیعی بدین صورت آمده است: «انت شبیه بابی/ لست شبیها بعلی؛ تو به پدرم شباهت داری و شبیه علی نیستی» در برخی دیگر منابع این شعر با اندک تفاوتی درباره امام حسن (ع) آمده است.

در قطعه شعر درباره بخشش و ایثار حضرت فاطمه (س) به مسکین درحالیکه خود روزه دار بود، از عبدالله بن عباس روایت شده است.

اشعار آن حضرت پس از رحلت پیامبر (س) عمدتاً در رثای رسول خدا (ص) و بازگو کردن مشکلات و مصیبت‌هایی است که بر حضرت (ع) و اهل بیت وارد شده که جمعاً شامل پانزده شعر است.

به نظر می‌رسد نخستین شعر فاطمه (س) که آن را پس از خاکسپاری رسول خدا (ص) سروده و در منابع متعدد شیعه و سنی نقل شده، شعری است که راوی آن انس بن مالک است. در این دو بیت، حضرت فاطمه (س) خطاب به پیامبر (ص) می‌گوید: «یا ابتاه من ربه ما ادناه/وا ابتاه جنة الفردوس ماواه/وا ابتاه الی جبرئیل نعاہ/ وابتاه اجاب ربا دعاہ؛ ای پدر تو به پروردگارت چه نزدیک شده‌ای، ای کسی که فردوس برین جای توسست، پدر جان! ما خبر مرگت را به جبرئیل می‌دهیم، ای کسی که دعوت پروردگارت را اجابت کرده‌ای ابن سعد، دارمی، بخاری».

حضرت درباره ماندگاری یاد و خاطره رسول خدا قطعه شعری دارد که خزاز قمی یک بیت از آن را نقل کرده است: «اذا مات یوما میت قل ذکره/و ذکر ابی مذ مات و الله اکثر؛ هرگاه کسی از دنیا برود، یاد او کم می‌شود اما به خدا قسم از روزی که پدر من در گذشته است، یاد او فزونی یافته است.

شعر معروف دیگری در خطبه حضرت زهرا (س) در مسجد مدینه آمده که خطاب به پیامبر (ص) است: «قد کان بعدک انباء وهنبۃ/ لو کنت شاهدھا لم تكثر الخطب/ انا فقدناک فقد الارض وابلھا/ و اختل قومک فاشهدهم فقد نکبوا؛ پس از تو رویدادها و فتنه‌های پیچیده‌ای رخ داد که اگر تو بودی و می‌دیدی چندان بزرگ نمی‌نمود. ما تو را از دست دادیم به سان زمینی که باران سرشارش را از دست بدهد و امت تو پس از تو از هم گسستند، پس بر آنان شاهد باش که از حق منحرف شدند ابن مردویه اصفهانی، مفید، الامالی، ابن شهر آشوب»

برخی از اشعار منسوب به فاطمه (س) فقط در یک منبع آمده است، از این حیث انتساب این اشعار به فاطمه (س) ضعیف است. از آن جمله، اشعاری است که ابن شهر آشوب آورده است که در منابع پیش از او وجود ندارد.

منبع: دانشنامه فاطمی